

GEZ

1. Nazwa

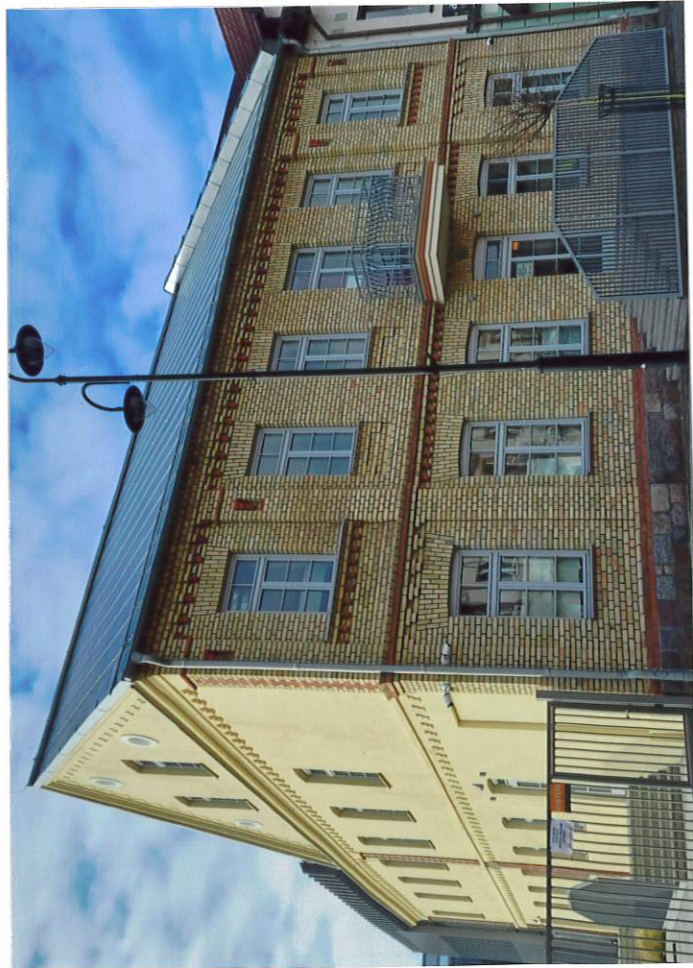
KARTA ADRESOWA ZABYTKU

2. Czas powstania

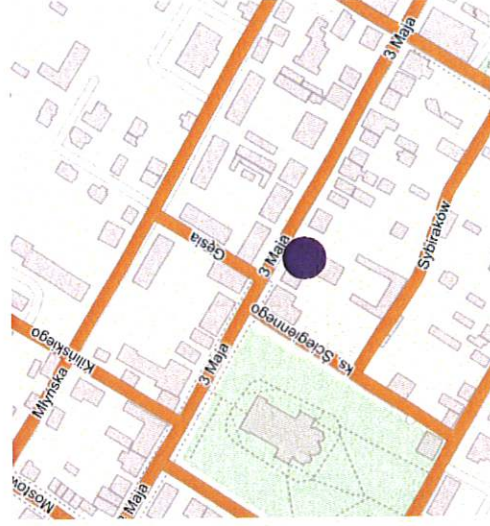
DOM, TZW. „DOM TURKA”

1900 r.

7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym

Widok od ul. 3 Maja (elewacja północna i wschodnia)

Lokalizacja obiektu na mapie

3. Miejscowość

AUGUSTÓW

4. Adres

ulica i nr: **3 Maja 16**
działka: **3473, obręb 3**

5. Przynależność administracyjna

województwo: **podlaskie**
powiat: **augustowski**
gmina: **Augustów**

6. Formy ochrony

- 1) nr rej. zabytków: **A-340 z 1.04.2011;**
- 2) układ urbanistyczny - nr rej. zabytków: **76 z 26.11.1956 oraz 96 z 13.11.1980;**
- 3) Kanał Augustowski - nr rej. zabytków: **324 z 23.10.1968 oraz A-5 z 9.02.1979;**
- 4) *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 kwietnia 2007 r. w sprawie uznania za pomnik historii "Kanał Augustowski"* (Dz. U. **2007 nr 86 poz. 572**);
- 5) Ochrona w planie miejscowym: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Augustowa dla terenów położonych w rejonie części ulicy 3 Maja, zwanego "Dom Turka"* (Dz. U. Woj. Podlaskiego z dnia 9.08.2022 poz.3476) uchwalony dnia 2022.08.03.

Historia. Kamienica wybudowana w 1900 r. przez architekta powiatowego Włodzimierza Ślósarskiego. Należała do bogatej żydowskiej rodziny Rechmanów. W latach 30. XX wieku mieściła się w niej m. in. znana w Augustowie cukiernia prowadzona przez Bosniaka Kiamila Takosza, nazywanego potocznie „Turkiem”. W następstwie inwazji sowieckiej na Polskę właściciele zostali wywieszczeni przez Sowietów, a budynek został na początku 1940 r. zajęty przez NKWD. W podziemiach zorganizowano areszt, w którym przetrzymywano i brutalnie przesłuchiowano przeciwników władzy sowieckiej oraz sąd kierowano deportacjami, które do czerwca 1941 r. objęły ponad 2000 Polaków z powiatu augustowskiego. W wyniku agresji niemieckiej na ZSRR, w czerwcu 1941 r. budynek zajęły władze niemieckie. Pozostał on w ich rękach do czasu ponownego zajęcia Augustowa przez Armię Czerwoną 24 października 1944 r. Wtedy też do budynku powróciło NKWD, a od stycznia 1945 r. budynek przejęli funkcjonariusze Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (dalej PUBP) w Augustowie. Działalność funkcjonariuszy PUBP w Augustowie w latach 1944-1956 należała do najkrwawszych w regionie. W lipcu 1945 r. w „Domu Turka” uwięziono zatrzymanych w czasie Obławy Augustowskiej. Urząd Bezpieczeństwa mieścił się do 1956 r., potem była tu siedziba Milicji Obywatelskiej (do 1981 r.) i Wojsk Ochrony Pogranicza (do 1992 r.). W lipcu 2021 r. Dom Turka został zakupiony przez Instytut Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego w celu utworzenia w tym miejscu Domu Pamięci Ofiar Obławy Augustowskiej.

Opis. Budynek położony w południowej pierzei ulicy 3 Maja, usytuowany kalenicowo do ulicy. Murowany z cegły, nietynkowany. Dom na planie litery „L.” - korpus główny na rzucie zbliżonym do kwadratu, oficyna od południa na rzucie prostokąta. Budynek dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dwuspadowym dachem, krytym blachą. Elewacja frontowa (płn.) nietynkowana, 6-osiowa, w osi 4. drzwi - w parterze poprzedzone schodami, a na piętrze balkonem o prostej ażurowej balustradzie. W pozostałych osiach okna. Elewacja boczna (wsch.) - część historyczna, tynkowana (z wyjątkiem pilastrów), 7-osiowa (z 3-osiowym korpusem głównym zamkniętym trójkątnym szczytem i 4-osiową oficyną). Otwory drzwiowe poprzedzone schodami zlokalizowane są w skrajnych osiach elewacji (osi 1. i 7). W pozostałych osiach okna. Elewacja frontowa i wschodnia o bogatym ceglany detal architektonicznym, m. in. pilastry, gzymsy, oculusy (szczyt). Historyczna oficyna została otoczona nowoczesną kubistyczną bryłą o współczesnej formie, której elewacje składają się ze struktury wertykalnych rytmów. Od zachodu korpus główny budynku przylega do sąsiedniej kamienicy nr 14.

Wartościowanie: Budynek posiada wartość historyczną, artystyczną i naukową. Wartość historyczna łączy się bezpośrednio z dziejami miasta oraz działalnością NKWD i PUBP w Augustowie. Wartość artystyczna obiektu wyraża się przez np. kompozycję bryły budynku, wynika z jego warstwy materiałnej, m. in. technologii wykonania, użytych materiałów budowlanych i ich opracowania, jak również rozwiązań technicznych i funkcjonalnych cechujących budownictwo pocz. XX w. Posiada wartość naukową jako przyrządek do badań nad działalnością NKWD i PUBP w Augustowie oraz Obławą Augustowską.

9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji

Stan zachowania: budynek w bardzo dobrym stanie zachowania, po generalnym remoncie i rozbudowie. Teren wokół budynku uporządkowany i współcześnie zagospodarowany.

Postulaty konserwatorskie: nie stwierdza się konieczności przeprowadzenia pilnych prac konserwatorskich czy budowlanych. Zaleca się regularne inspekcje stanu zachowania pokrycia dachowego oraz instalacji gminowo-spusztovej. Ze względu na wpisanie budynku do rejestru zabytków wszelkie prace i roboty budowlane należy prowadzić z poszanowaniem substancji zabytkowej i z zachowaniem historycznego wyglądu budynku.

10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)

Patrycja Kopiczko
Wrzesień 2025

Patrycja Kopiczko

11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)*

*dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do ewidencji zabytków